

REPUBLIKA E KOSOVËS
MINISTRIA E ARSIMIT, SHKENCËS,
TEKNOLOGJISË DHE INOVACIONIT

Teoritë e të Nxënimit

Kurrikula për Edukimin
në Fëmijërinë e Hershme

REPUBLIKA E KOSOVËS
MINISTRIA E ARSIMIT, SHKENCËS,
TEKNOLOGJISË DHE INOVACIONIT

Teoritë e të Nxënimit

Kurrikula për Edukimin
në Fëmijërinë e Hershme

Ky dokument është udhëzues plotësues për Kurrikulën për Edukimin në Fëmijërinë e Hershme.

Si i tillë, ai është një nga komponentët e Udhëzuesit Praktik për Zbatimin e Kurrikulës për Edukimin në Fëmijërinë e Hershme, dhe duhet të konsiderohet si material mbështetës për realizimin cilësor të programeve të edukimit të hershëm për fëmijët e moshës nga zero deri në gjashtë vjet.

Dokumenti është zhvilluar me mbështetjen e **UNICEF në Kosovë**
www.unicef.org/kosovoprogramme

Përmbajtja

1. Imazhi i fëmijës në Edukimin e Fëmijërisë së Hershme	5
2 Teoritë bashkëkohore të të nxënit	6
2.1 Konstruktivizmi	6
2.2 Interaksionizmi	8
2.3 Qasja Socio-Konstruktiviste	9
2.4 Të menduarit sistemik	10
2.5 Modeli ekologjik	11
2.6 Teoritë e kompleksitetit	13
3. Psikologjia kulturore dhe elementet teorike të kurrikulës në zhvillim	15
4. Kurrikula e dalë nga konteksti (Kurrikula në zhvillim- kurrikula emergjente)	18

1. Imazhi i fëmijës në Edukimin e Fëmijërisë së Hershme

Perspektiva jonë mbi fëmijën në këtë Kurrikulën e re për Edukimin në Fëmijërinë e Hershme për fëmijët zero deri në 6 vjeç në Kosovë bazohet dhe mbështetet nga kërkimet shkencore. Qasja jonë është e frymëzuar nga njohuritë në biologji, filozofi, psikologji, arkitekturë dhe neuroshkencë. Megjithatë, po aq e rëndësishme është të integrojmë këto baza shkencore me përvojën e përditshme në institucionete edukimit në fëmijërinë e hershme. Praktikrat që zhvillohen përmes përvojës praktike janë po aq të vlefshme sa ato që burojnë nga kërkimi akademik.

Që nga lindja, fëmijët janë natyrshëm të motivuar për të kuptuar botën që i rrethon (Moss, Dahlberg & Pence, 1999). Ky proces i ndërtimit të të kuptuarit fillon spontanisht dhe zhvillohet në ndërveprim të ngushtë me mjedisin e tyre. Konteksti luan një rol thelbësor në formësimin e të nxënës të fëmijëve, duke i nxitur ata të eksplorojnë, të pyesin dhe të përmirësojnë vazhdimisht të kuptuarit e tyre.

Fëmijët zhvillojnë në mënyrë të pavarur strategji të të nxënës, aftësi për zgjidhjen e problemeve dhe mënyra për të integruar informacionin e ri. Përmes këtyre përpjekjeve, ata krijojnë mjete kognitive (mendore) që i ndihmojnë atyre të interpretojnë dhe të orientohen në realitetin që i rrethon.

Një nga rezultatet më të rëndësishme të këtij procesi të të nxënës është zhvillimi i hartave kognitive—korniza mendore që ndihmojnë fëmijët të kuptojnë përvojat e tyre. Këto harta udhëheqin të menduarit e tyre, ndërveprimet sociale, reagimet emocionale dhe kuptimin e simboleve dhe marrëdhënieve.

Fëmijët nuk janë thjesht marrës pasivë të njohurive; ata janë pjesëmarrës aktivë në rrugëtimin e tyre të të nxënës. Ata pyesin, reflektojnë, krijojnë dhe ndajnë ide. Përmes këtij procesi, ata formësojnë rritjen e tyre, kontribuojnë në ndërtimin e njohurive dhe kulturës dhe zhvillojnë aftësi të pasura komunikuese. Fëmijët kanë aftësinë të ndërtojnë dhe interpretojnë gjuhë, simbole dhe kode, duke u dhënë kuptim edhe ideve dhe ngjarjeve komplekse.

Edukatorët duhet të njohin fëmijët si kompetentë dhe të aftë, dhe bazuar në këtë edukatorët mund të krijojnë mjedise që mbështesin kureshtjen e tyre natyrore, kreativitetin dhe aftësinë për të menduar në mënyrë më të thelluar.

2 Teoritë bashkëkohore të të nxënit

Kërkimet e fundit mbi të nxënit kanë sfiduar konceptin tradicional të nxënies lineare (të njëtrajtshme). Tashmë është e pranuar gjerësisht se të fituarit dhe zhvillimi i njohurive të reja është një proces aktiv, ku fëmija riorganizon dhe ripërpunon vazhdimisht informacionin. Më e rëndësishmja, procesi i të nxënit varet nga mënyra se si është e strukturuar njohuria. Organizimi i njohurive shërben si një filtër për përpunimin e informacionit të ri, duke përcaktuar nëse ai do të integrohet apo do të refuzohet.

Njohuritë nga fusha të ndryshme ruhen në ‘harta nervore’, të cilat formojnë mënyrën se si informacioni i ri përvetësohet dhe si ndikon ai në strukturat ekzistuese të njohurive. Kur prezantohet informacioni i ri, ai mund të shkaktojë riorientimin e këtyre hartave, duke riformësuar të kuptuarit e përgjithshëm të fëmijës. Siç thekson Morin (1999), **“Njohuria ekziston vetëm si një sistem i organizuar, ku informacioni lidhet dhe kontekstualizohet.”**

Ky kuptim i të nxënit e largon nga koncepti tradicional i edukimit si një kalim i thjeshtë i informacionit nga një temë në tjetrën. Në vend të kësaj, të nxënit është një proces dinamik dhe i ndërlidhur, i cili zhvillohet në bazë të aftësisë së fëmijës për të krijuar lidhje dhe për të riorganizuar njohuritë.

Në nënkapitujt në vijim do të eksplorohej teoritë që kanë ndihmuar në formësimin e këtij këndvështrimi modern mbi të nxënit.

Ideja kyçe: Kërkimet shkencore kanë kaluar nga një këndvështrim tradicional i të nxënit si një proces linear në një qasje ku nxënësit ndërtojnë dhe riorganizojnë në mënyrë aktive njohuritë e tyre. Të nxënit nuk është një marrje pasive e informacionit, por një angazhim aktiv me botën, i ndikuar nga përvojat e mëparshme, ndërveprimet sociale dhe faktorët mjedisorë.

Implikime Praktike & Shembuj:

Zbatimi në klasë: Edukatorët duhet të ofrojnë mundësi për eksplorim dhe aktivitete praktike, në vend që të mbështeten vetëm në edukimin/udhëzimin e drejtpërdrejtë.

Shembull: Në vend që thjesht t’u shpjegoni fëmijëve rreth bimëve, mund t’u mundësoni atyre të mbjellin fara, t’i ujitin dhe të vëzhgojnë rritjen e tyre me kalimin e kohës.

2.1 Konstruktivizmi

Në psikologjinë kognitive, konstruktivizmi është të kuptuarit se njohuria—përveç aftësive që janë të lindura—ndërtohet në mënyrë aktive nga fëmijët përmes angazhimit fizik dhe mendor. Të nxënit nuk ndodh në mënyrë pasive; përkundrazi, individët e ndërtojnë njohurinë përmes ndërveprimeve me botën.

Aspektet kryesore të konstruktivizmit përfshijnë:

- ➔ Vetëdije mbi të nxënit – Fëmijët formojnë të kuptuarit e tyre në mënyrë aktive.
- ➔ Të nxënit aktiv – Njohuria ndërtohet përmes përvojës dhe angazhimit të drejtpërdrejtë.
- ➔ Të nxënit bashkëpunues – Ndërveprimi social përmirëson zhvillimin kognitiv.
- ➔ Edukimi i bazuar në kontekst – Mjedisi ndikon fuqishëm në procesin e të nxënit.
- ➔ Vlerësimi i brendshëm – Të kuptuarit vlerësohet përmes përvojës dhe reflektimit, jo vetëm përmes testimit të jashtëm.
- ➔ Jean Piaget, një nga pionierët e konstruktivizmit, theksoi se fëmijët nuk janë versione të zvogëluara të të rriturve, por individë me procese të veçanta mendore që zhvillohen

me kalimin e moshës (Piaget, 1966). Sipas tij, inteligjenca nuk është një aftësi fikse, por një proces i vazhdueshëm i ndërtimit dhe rafinimit të strukturave mendore.

- Sipas Piaget dhe psikologëve neo-Piagetianë, njohuria nuk mund të transmetohet thjesht nga një person tek tjetri. Edhe kur informacioni komunikohet me fjalë, çdo fëmijë e rindërton atë sipas njohurive dhe proceseve të tij kognitive ekzistuese apo paraprake (Papert, 1993).
- Modeli i zhvillimit kognitiv i Piaget solli një ndryshim në mënyrën se si e kuptojmë të nxënit tek fëmijët. Megjithatë, ai u përqendrua kryesisht në mënyrën se si fëmijët ndërveprojnë me objektet dhe një mjedis jo të gjallë, duke i dhënë më pak rëndësi ndikimeve sociale, si konteksti kulturor dhe historitë personale.

Piaget besonte se faktorët e jashtëm, si edukimi apo pritshmëritë shoqërore, nuk shkaktojnë drejtpërdrejt zhvillimin, por ndikojnë në të vetëm nëse fëmija mund t'i përvetësojë ato. Ai e përshkroi zhvillimin kognitiv si një proces të ndërlikuar dhe të vazhdueshëm:

- Të menduarit e foshnjeve nuk është një version i thjeshtuar i të menduarit të të rriturve; ai është cilësisht i ndryshëm.
- Fëmijët kalojnë nëpër fazat e zhvillimit, nga lindja deri në adoleshencë, secila me karakteristika unike të të menduarit.
- Të nxënit ndodh përmes një procesi të vazhdueshëm të asimilimit (integrimi i informacionit të ri në njohuritë ekzistuese) dhe akomodimit (ristrukturimi i sistemeve kognitive për të përfshirë njohuri të reja).

Ky ndërveprim i vazhdueshëm mes fëmijës dhe mjedisit të tij luan një rol themelor në rritjen kognitive. Ndërsa fëmijët eksplorojnë botën që i rrethon, strukturat e tyre të njohurive evoluojnë, duke formësuar të kuptuarit e tyre mbi realitetin.

Çfarë do të thotë kjo për Edukatorët e Fëmijërisë së Hershme?

- Fëmijëve duhet t'u jepen mundësi për të eksploruar mjedisin e tyre përmes aktiviteteve praktike, duke nxitur kureshtjen dhe të kuptuarit e thellë.
- Përvojat e të nxënit bashkëpunues, si lojërat në grup dhe diskutimet, përmirësojnë zhvillimin njohës dhe mbështesin ndërtimin e njohurive.
- Të mësuarit duhet të jetë i integruar në kontekste të jetës reale, duke siguruar që fëmijët të shohin rëndësinë në përvojat e tyre dhe të mund të zbatojnë njohuri të reja.
- Njohja e faktit se të menduarit e fëmijëve evoluon përmes fazave të ndryshme u mundëson edukatorëve të përshtatin edukimin sipas aftësive njohëse të fëmijëve.
- Të mësuarit duhet të vlerësohet përmes të kuptuarit dhe jo përmes memorizimit mekanik, duke inkurajuar fëmijët të angazhohen në mënyrë domethënëse me përmbajtjen e asaj që mësohet.
- Ndërsa edukatorët ofrojnë strukturë dhe udhëzime, fëmijët duhet të kenë mundësi të ndërtojnë njohuritë e tyre përmes zbulimit dhe zgjidhjes së problemeve.

Ideja kyçe: Fëmijët ndërtojnë aktivisht njohuritë e tyre bazuar në ndërveprimet me mjedisin. Nxënia ndodh kur fëmijët asimilojnë përvoja të reja në strukturat e tyre ekzistuese njohëse dhe përshtatin të menduarit e tyre për të përfshirë informacionin e ri.

Implikime Praktike & Shembuj:

Nxënie Aktive: Ofroni materiale të hapura (blloqe, mjete arti, enigma) që nxisin zgjidhjen e problemeve dhe kreativitetin.

Shembull: Një edukator mund të krijojë një “sfidë ndërtimi” ku fëmijët ndërtojnë një urë duke përdorur materialet e disponueshme, duke i lejuar të eksperimentojnë dhe të rafinojnë idetë e tyre.

2.2 Interaksionizmi

Perspektiva interaksioniste (Vygotsky, Mead) thekson natyrën sociale të ndërtimit të njohurive. Kjo qasje e sheh të nxënëti si një proces që kalon nga ndërveprimi social tek të menduarit individual, duke vënë në pah rëndësinë e marrëdhënieve, komunikimit dhe të nxënëti bashkëpunues.

Sipas kësaj teorie, të nxënëti ndodh përmes internalizimit progresiv të veprimeve, falë gjuhës së brendshme. Ky proces u mundëson fëmijëve të parashikojnë zhvillimin e tyre, duke punuar brenda zonës së zhvillimit të afërt (ZPD)—hapësira ku fëmijët angazhohen në detyra që ende nuk mund t'i kryejnë të pavarur, por që mund t'i realizojnë me ndihmën e bashkëmoshatarëve ose të rriturve. Ata mësojnë të përdorin strategjitë që ende nuk i posedojnë, por që i brendësojnë Vygotsky e përkufizon zonën e zhvillimit të afërt si hendekun mes:

- Aftësisë aktuale të fëmijës për të zgjidhur probleme në mënyrë të pavarur.
- Aftësisë së tij/saj potenciale, e cila zhvillohet kur merr udhëzime nga një i rritur ose bashkëpunon me bashkëmoshatarë më të aftë.

Përmes këtyre ndërveprimeve sociale, fëmijët mësojnë dhe brendësojnë gradualisht strategji të reja, duke fituar aftësi që fillimisht nuk i zotëronin.

Nga perspektiva interaksioniste, të nxënëti ndjek një model funksional:

- Çdo funksion i lartë kognitiv shfaqet fillimisht në nivelin social (përmes ndërveprimit me të tjerët).
- Më pas, ai bëhet pjesë e sistemit kognitiv individual të fëmijës (brendësohet si të menduarit i pavarur).

Kjo qasje e zhvendos fokusin nga të nxënëti si një proces i izoluar në një proces të bazuar në ndërveprime sociale, kontekst kulturor dhe eksperiencë bashkëpunuese. Kur fëmijët punojnë me individë më të aftë, ata zgjerojnë aftësitë e tyre, duke nxitur si zhvillimin intelektual, ashtu edhe atë personal.

Çfarë do të thotë kjo për Edukatorët e Fëmijërisë së Hershme?

- Ofrimi i mbështetjes së strukturuar dhe reduktimi gradual i ndihmës derisa fëmijët fitojnë pavarësi në të mësuarit e tyre.
- Dizajnimi i aktiviteteve ku fëmijët mësojnë nga njëri-tjetri përmes lojës, punës në grup dhe zgjidhjes së përbashkët të problemeve.
- Identifikimi i asaj që fëmijët mund të bëjnë në mënyrë të pavarur dhe çfarë mund të arrijnë me mbështetje të udhëzuar, pastaj përshtatja e edukimit në përputhje me këtë.
- Krijimi i një mjedisi klase që nxit bisedat, lojërat me role dhe të mësuarit bashkëpunues për të mbështetur zhvillimin njohës dhe gjuhësor.
- Kuptimi se të mësuarit është thellësisht i rrënjësor në kontekste sociale dhe kulturore dhe integrimi i materialeve dhe diskutimeve të rëndësishme për kulturën në kurrikulë.
- Angazhimi i fëmijëve në dialog dhe të menduarit me zë të lartë për t'i ndihmuar ata të përvetësojnë koncepte të reja dhe strategji për zgjidhjen e problemeve.

Ideja Kyçe: Të nxënëti është një proces social që ndodh përmes ndërveprimeve me persona më të rritur (bashkëmoshatarë, mësues ose kujdestarë). Zona e Zhvillimit Proksimal (ZPD) thekson detyrat që një fëmijë mund ti kryejë me ndihmë por ende jo në mënyrë të pavarur.

Implikime Praktike & Shembuj:

Mbështetje (Scaffolding): Edukatorët duhet të udhëzojnë të nxënëti e fëmijëve përmes sugjerimeve, modelimit ose udhëzimeve hap pas hapi.

Shembull: Një edukatore që ndihmon një fëmijë të lidhë këpucët mund së pari ta demonstrojë, pastaj ta lejojë fëmijën të përpiqet me ndihmë derisa të arrijë pavarësinë e plotë.

2.3 Qasja Socio-Konstruktiviste

Qasja socio-konstruktiviste ndërtohet mbi idetë e Piaget-it, duke përfshirë një dimension social. Në vend që të shohë zhvillimin thjesht si rezultat të ndërveprimit mes fëmijës dhe objekteve jo të gjalla, kjo qasje e konsideron të nxëniti si një ndërveprim trepalësh midis: Fëmijës, Partnerëve socialë (bashkëmoshatarë, edukatorë, anëtarë të familjes), dhe Mjedisit, duke përfshirë objektet jo të gjalla. Sipas këtij këndvështrimi, të nxëniti nuk është një aktivitet individual, por një proces social, ku zhvillimi intelektual ndodh përmes dialogut dhe ndërveprimit me të tjerët

Jerome Bruner thekson se kultura luan një rol kyç në zhvillimin e aftësive natyrore të fëmijës. Ashtu si Piaget, ai beson se zhvillimi kognitiv është një proces ndërtimi, i cili kalon nëpër faza të ndryshme. Këto faza nuk përfaqësojnë vetëm shtim të njohurive (ndryshim sasior), por ndryshime cilësore në mënyrën e të menduarit dhe sjelljes së fëmijës.

Qasja e Bruner-it, shpesh e referuar si psikologjia kulturore, bazohet në idenë se:

- ➔ Përvoja njerëzore është natyrshëm sociale dhe ndikohet nga faktorët kulturorë.
- ➔ Çdo individ jeton brenda një mjedisi kulturor, një rrjet unik njohurish dhe praktikash që formojnë identitetin e tij.
- ➔ Të nxëniti nuk është thjesht përpunim informacioni, por një proces në të cilin komunitetet krijojnë dhe ndajnë njohuri.

Bruner e zhvendos fokusin e psikologjisë nga matja e sjelljeve ose reagimeve tek kuptimi i mënyrës se si ndërtohet dhe negociohet njohuria brenda një konteksti kulturor dhe social. Ai argumenton se të nxëniti duhet të përqendrohet në kuptim dhe ndërtimin e domethënies, në vend që të jetë thjesht një transmetim i informacionit

Bruner thekson se njohuria ndërtohet përmes tregimeve dhe narrativave, të cilat formohen nga traditat kulturore. Ky proces i të nxëniti është i vazhdueshëm dhe përfshin: Interpretimin e botës përmes simboleve dhe kuptimeve të përbashkëta; Balancimin midis traditës dhe ideve të reja; Të kuptuarit e dallimeve dhe rinegocimin e kuptimeve në një kontekst social.

Gjuha luan një rol thelbësor në këtë proces. Ajo zhvillohet përmes ndërveprimeve sociale dhe bëhet një mjet për komunikim, të menduar dhe përcjellje të kulturës. Edukimiduhet të ndihmojë fëmijët të ndërëgjegjësohen për kornizat e tyre kulturore, në vend që thjesht të adoptojnë norma të jashtme (Bruner, 1996).

Teoria e Inteligjencave të Shumëfishta e Howard Gardner ka transformuar mënyrën se si e kuptojmë të nxëniti e fëmijëve. Studimet e tij theksojnë se: Inteligjenca nuk është një aftësi e vetme, por ekziston në forma të ndryshme, si: Gjuhësore, Logjiko-matematikore, Muzikore, Trupore-kinetike, Hapësinore, Ndërpersonale, Intrapersonale, Natyraliste. Të nxëniti ndodh në mënyra të ndryshme, dhe çdo fëmijë ka forca dhe talente unike.

Edukimi duhet të fokusohet më pak në klasifikimin e fëmijëve sipas inteligjencës dhe më shumë në ndihmën për të zbuluar dhe zhvilluar aftësitë e tyre natyrore.

Gardner argumenton se: Inteligjencat nuk funksionojnë të izoluar, por bashkëpunojnë për të mbështetur të nxëniti dhe zgjidhjen e problemeve. Një edukim gjithëpërfshirës përfshinë mënyra të ndryshme të të menduarit dhe të nxëniti, duke iu përshtatur nevojave të ndryshme të fëmijëve. Siç shprehet Gardner (1991): “Kontributi më i rëndësishëm që mund të japë edukimi në zhvillimin e fëmijës është ta udhëzojë atë drejt një fushe ku talentet e tij shkëlqejnë dhe ai ndihet i aftë dhe i përmbushur. Duhet të kalojmë më pak kohë duke klasifikuar fëmijët dhe më shumë kohë duke i ndihmuar ata të identifikojnë dhe zhvillojnë talentet e tyre natyrore.”

Çfarë do të thotë kjo për Edukatorët e Fëmijërisë së Hershme?

- ➔ Të nxëniti është një proces social dhe ndërveprues, jo thjesht një përpjekje individuale.
- ➔ Kultura dhe gjuha luajnë një rol kyç në formësimin e të menduarit dhe zhvillimit të fëmijëve.

- Edukimi duhet të përqendrohet në krijimin e kuptimeve, duke ndihmuar fëmijët të kuptojnë botën përmes tregimeve, ndërveprimeve sociale dhe përvojave personale.
- Çdo fëmijë mëson ndryshe—edukatorët duhet të krijojnë mundësi të ndryshme që u lejojnë fëmijëve të eksplorojnë inteligjencat dhe aftësitë e tyre unike.
- Në vend të një edukimi të ngurtë, të nxënës duhet të jetë dinamik, ndërdisiplinor dhe i përqendruar te fëmija
- **Ide Kryesore:** Nxënia është e formësuar nga ndërveprimet kulturore dhe shoqërore. Gjuha dhe rrëfimi luajnë role kyçe në mënyrën se si fëmijët e kuptojnë botën.

Implikime Praktike & Shembuj:

Rrëfimi dhe Loja me Role: Nxënësi fëmijët të ndajnë përvojat e tyre personale, të rrëfejnë histori dhe të marrin pjesë në lojë dramatike për të ndërtuar aftësitë e të kuptuarit dhe të gjuhës.

Shembull: Një “treg” në klasë ku fëmijët veprojnë si tregtarë dhe klientë nxit komunikimin, aftësitë matematikore dhe ndërveprimin shoqëror.

2.4 Të menduarit sistemik

Teoria Sistemike, që është zhvilluar gjatë periudhës pas luftës, është një mënyrë e të kuptuarit të realitetit. Ajo ofron një kuadër të dobishëm për adresimin e kompleksitetit të problemeve në edukim dhe përtej tij. Metoda tradicionale e adoptuar nga shkencat për të deshifruar situata komplekse është t’i zbërthejë ato në pjesë më të vogla për të kuptuar tërësinë. Kjo qasje quhet reduksionizëm dhe supozon se gjërat janë thjesht shuma e pjesëve të tyre. Megjithatë, kur përballemi me sisteme shumë komplekse, kjo mënyrë e të menduarit bëhet e pamjaftueshme.

Dallimi kyç qëndron te organizimi:

Në sistemet komplekse, pjesët e ndryshme ndërveprojnë me njëra-tjetrën, duke krijuar modele dhe sjellje që janë më shumë sesa thjesht shuma e përbërësve individualë.

Teoria Sistemike fokusohet në mënyrën se si sistemet janë të organizuara, dhe jo vetëm në analizimin e pjesëve të izoluara.

Ajo aplikohet në të gjitha sistemet—qofshin biologjike, sociale, edukative apo mjedisore—pasi ndajnë parime të përbashkëta organizative.

Mendimi në terma të sistemeve ndihmon edukatorët që:

- Të kuptojnë çështje komplekse pa pasur nevojë për njohuri të thella teknike—për shembull, të shohin se si familja, kultura dhe shkolla ndërveprojnë për të formësuar të nxënësit e një fëmije.
- Të njohin modele që shfaqen në fusha të ndryshme, duke lejuar që njohuritë nga një sistem (p.sh. natyra, ekonomia) të aplikohen në një tjetër (p.sh. dinamika e klasës).
- Të marrin vendime më të mira në mjedisë komplekse, ku parashikimi i rezultateve është i vështirë.

Falë qasjes së saj të integruar, të menduarit sistemik shkon përtej disiplinave tradicionale, duke ndihmuar edukatorët të shohin një pamje më të gjerë të zhvillimit të fëmijëve. Ilya Prigogine (1966), ishte një kimist, zhvilloi një teori mbi tre lloje të sistemeve, të cilat mund të aplikohen edhe në marrëdhëniet njerëzore dhe mjediset e të nxënësit:

- Sistemet e Izoluara – Nuk shkëmbejnë energji ose burime me rrethinën; ato stagnohen dhe degradohen shpejt (shembull: një klasë që injoron ndikimet e jashtme do të ketë vështirësi të përshtatet).
- Sistemet e Mbyllura – Shkëmbejnë energji, por jo burime; ato ndryshojnë ngadalë me

kalimin e kohës (shembull: një shkollë që prezanton strategji të reja edukative, por nuk bashkëpunon me familjet apo komunitetin).

- Sistemet e Hapura – Shkëmbejnë si energji, ashtu edhe burime, duke mundësuar rritje, përshtatje dhe rinovim (shembull: një mjedis i të nxënit ku edukatorët, fëmijët, familjet dhe komunitetet bashkëveprojnë dhe evoluojnë së bashku).

Kur zbatojmë këto ide në edukim, mund të kuptojmë se institucionet e edukimit në fëmijërinë e hershme\shkollat, klasat\grupet dhe komunitetet e të nxënit funksionojnë si sisteme të hapura—ato duhet të ndërveprojnë me mjedisin e tyre për t'u rritur dhe evoluar.

Çfarë do të thotë kjo për Edukatorët e Fëmijërisë së Hershme?

- Fëmijët zhvillohen brenda sistemeve të ndërlidhura (familja, institucioni i edukimit në fëmijërinë e hershme\shkolla, komuniteti), dhe ndryshimet në një fushë ndikojnë te të tjerat.
- Klasat\grupet edukative funksionojnë më mirë si sisteme të hapura, ku marrëdhëniet, komunikimi dhe bashkëpunimi nxisin rritjen.
- Të kuptuarit e modeleve të sjelljes dhe marrëdhënieve ndihmon edukatorët të marrin vendime të informuara që përfitojnë të nxënit e fëmijëve.
- Një qasje sistemike ndihmon edukatorët të shohin përtej klasës\grupit, duke njohur ndikimet më të gjera që formësojnë zhvillimin.
- Edukatorët e fëmijërisë së hershme mund të krijojnë mjedise edukative më të adaptueshme, të përgjegjshme dhe mbështetëse, të cilat nxisin potencialin e çdo fëmije.

Ideja Kryesore: Nxënia ndodh brenda një sistemi marrëdhëniesh dhe mjedisesh të ndërlidhura. Nxënia e një fëmije ndikohet nga dinamika familjare, e institucionit në fëmijërinë e hershme\shkollës dhe komunitare.

Implikime Praktike & Shembuj:

Holistik Holistik: Nxisni lidhjet midis shtëpisë dhe institucionit\shkollës përmes aktiviteteve të përfshirjes familjare.

Shembull: Ftesa e prindërve për të ndarë histori kulturore ose tradita ndihmon fëmijët të kuptojnë diversitetin dhe identitetin personal.

2.5 Modeli ekologjik

Kjo qasje (Bronfenbrenner, 1979) shqyrton marrëdhënien midis individëve dhe mjedisve ku ata janë të angazhuar në mënyrë aktive. Ajo thekson se zhvillimi njerëzor formësohet nga ndërveprimi me shtresa të shumta ndikimi, duke filluar nga mjedisi i afërt deri te konteksti më i gjerë shoqëror dhe kulturor.

Në qendër të këtij modeli është individi, i rrethuar nga një seri rrethesh, ku secili përfaqëson një nivel të ndryshëm ndikimi:

- Rathët e brendshëm përfshijnë marrëdhëniet më të ngushta, si familja, fqinjët dhe institucioni\shkolla.
- Rathët e jashtëm përfaqësojnë ndikime më të gjera, si vlerat shoqërore, normat kulturore dhe politikat publike.

Në modelin ekologjik gjejmë tezat themelore të teorisë së sistemeve:

- Ndërlidhja – Sistemet përbëhen nga pjesë që janë të lidhura me njëra-tjetrën; një ndryshim në një element ndikon në të gjithë sistemin.
- Balanca dhe përshtatja – Sistemet priren të ruajnë homeostazën (qëndrueshmërinë), duke alternuar mes periudhave të stabilitetit dhe periudhave të ndryshimit (rritjes).
- Ndikimi i ndërsjellë – Mjedisi ndikon tek individ, por edhe individ ndikon në mjedisin e tij/saj në një mënyrë dydrejtimëshe.

Përtej koncepteve tradicionale të teorisë së sistemeve, modeli ekologjik sjellë disa dimensione të reja:

- Roli i mendimeve dhe emocioneve – Gjendjet mendore dhe emocionale ndikojnë si tek individ, ashtu edhe në sistemin përreth tij.
- Perspektiva historike dhe zhvillimore – Zhvillimi njerëzor shihet në kohë, duke marrë parasysh evoluimin personal dhe ndikimin e përvojave jetësore.
- Përfshirja e faktorëve shoqërorë, kulturorë dhe edukativ – Zhvillimi formësohet nga forca më të gjera shoqërore.
- Fokusimi tek individ – Ky model thekson rëndësinë e mendimeve, ndjenjave, qëllimeve, synimeve dhe nevojave personale.

Në këtë mënyrë, modeli ekologjik ofron një kuptim gjithëpërfshirës të zhvillimit njerëzor, duke theksuar si ndikimin e individit, ashtu edhe fuqinë e mjedisit përreth tij.

Çfarë do të thotë kjo për Edukatorët e Fëmijërisë së Hershme?

- Njohja e rolit të rëndësishëm që ka familja në zhvillimin e fëmijëve dhe nxitja e bashkëpunimit midis edukatorëve dhe prindërve për të mbështetur procesin e të nxënës.
- Dizajnimi i hapësirave që promovojnë mirëqenien emocionale, ndërveprimet sociale dhe angazhimin intelektual, duke e pranuar klasën/grupin si një mikrosistem kyç.
- Integrimi i perspektivave, traditave dhe vlerave të ndryshme në praktikën edukative për të siguruar gjithëpërfshirje dhe rëndësi për të gjithë fëmijët.
- Kuptimi se fëmijët jo vetëm që përthithin ndikime nga mjedisi i tyre, por edhe e formësojnë atë përmes sjelljeve, zgjedhjeve dhe ndërveprimeve të tyre.
- Të qenit të vetëdijshëm për nevojat në zhvillim të fëmijëve dhe përshtatja e strategjive edukative për të mbështetur rritjen e tyre në faza të ndryshme të jetës.
- Njohja e ndikimit të gjendjes emocionale të fëmijëve në procesin e të mësuarit dhe ofrimi i sistemeve mbështetëse që nxisin qëndrueshmërinë, vetë-rregullimin dhe aftësitë sociale-emocionale.

Ideja Kyçe: Zhvillimi i fëmijës ndikohet nga shumë shtresa të mjedisit të tij, nga marrëdhëniet e afërta (familja, edukatorët) të kontekste më të gjera shoqërore dhe kulturore.

Implikime Praktike & Shembuj:

Angazhimi në Komunitet: Nxënësi partneritetet midis shkollave dhe organizatave lokale për të ofruar përvoja të pasura.

Shembull: Një vizitë në stacionin e zjarrfikësve për të takuar zjarrfikësit ndihmon fëmijët të lidhin nxënien e tyre me përvojat reale.

2.6 Teoritë e kompleksitetit

Teoria e Kompleksitetit lind nga të menduarit sistemik dhe ekologjik, duke bashkuar njohuri nga filozofia, psikologjia, biologjia, sociologjia dhe matematika. Kjo lëvizje në rritje inkurajon edukatorët dhe studiuesit të rishqyrtojnë mënyrën se si e kuptojmë njohurinë njerëzore dhe qasjen tonë ndaj të nxënit.

Siç e përshkruan Bateson (1976):

“Një printer ka rreshta me shkronja të renditura në mënyrë të rregullt, gati për të formuar fjali. Por nëse printeri dëshiron të krijojë diçka të re—ndoshta në një gjuhë tjetër—ai duhet të prishë radhitjen e vjetër dhe të përziejë pjesët. Në të njëjtën mënyrë, për të zhvilluar ide të reja dhe për të shprehur mendime të reja, duhet të çmontojmë idetë e gatshme dhe t'i rindërtojmë në mënyra të reja.”

Kjo perspektivë na sfidon të pranojmë kompleksitetin si një mënyrë për të kuptuar të nxënit dhe zhvillimin njerëzor.

Kompleksiteti si Mjet për të Nxënit

- Kompleksiteti na ndihmon të analizojmë dhe interpretojmë botën.
- Një qasje njohëse përfshinë aftësinë për të parë njohurinë ndryshe dhe për të rishqyrtuar marrëdhënien midis fëmijës dhe asaj që mëson.
- Kompleksiteti është i mbushur me pasiguri—nuk ka një përgjigje të vetme, por ka angazhim me sfida dhe përpjekje për të krijuar kuptim.

Sipas teorisë së kompleksitetit, të nxënit nuk është një proces pasiv ku fëmija thjesht përthith informacionin. Përkundrazi, fëmija:

- Vëzhgon, vepron dhe interpreton.
- Jep kuptim përvojave që përjeton.
- Është njëkohësisht subjekt dhe objekt në procesin e të nxënit— ai jo vetëm që mëson, por edhe formëson dhe rindërton atë që mëson.

Parimet kryesore të kompleksitetit në të nxënit:

- Të nxënit lëviz nga thjeshtësia drejt kompleksitetit—nuk ndodh në vijë të drejtë, por përmes përvojave të ndërlikura.
- Njohuria nuk është një strukturë e ngurtë (si një mur me tulla), por një rrjet dinamik, ku secila pjesë ndërvepron dhe ndikon tek të tjerat.
- Të nxënit nuk ka një fillim apo fund të caktuar—nuk ka një pikë të vetme nisjeje dhe as një destinacion final; përkundrazi, njohuria evoluon nëpërmjet lidhjeve të vazhdueshme.
- Në vend që të kërkojë ekuilibrin, të nxënit zhvillohet në kushte të paqëndrueshme, ku pasiguria dhe sfidat nxisin rritjen dhe evoluimin.

Çfarë do të thotë kjo për Edukatorët e Fëmijërisë së Hershme?

- Inkurajoni eksplorimin dhe zgjidhjen e problemeve—të nxënit nuk është të ofrosh një përgjigje të vetme “të saktë”, por të ndihmosh fëmijët të navigojnë përmes kompleksitetit.
- Nxënësi kuriozitetin dhe përshtatshmërinë—fëmijët mësojnë më mirë kur mund të vëzhgojnë, interpretojnë dhe eksperimentojnë.

- Njihni ndërlidhjen e të nxënit—një koncept çon tek një tjetër, dhe njohuria ndërtohet përmes marrëdhënieve dhe përvojave.
- Mbështetni rrugë fleksibile të të nxënit—çdo fëmijë mund të fillojë nga një pikë e ndryshme, dhe të nxënit duhet të përshtatet me nevojat dhe perspektivat e tyre.
- Edukatorët mund të krijojnë mjedise të të nxënit më të përgjegjshme, më të adaptueshme dhe më domethënëse, të cilat pasqyrojnë mënyrën se si fëmijët natyrshëm eksplorojnë dhe e kuptojnë botën.

Ideja Kryesore:

Të nxënit është **dinamik** dhe ndikohet nga **faktorë të shumtë njëkohësisht**. Ai është një **proces i vazhdueshëm**, ku **fëmija** përshtatet me përvoja të reja dhe riorganizon njohuritë e veta.

Implikime Praktike & Shembuj:

Mjedise fleksibile të të nxënit: Përshtatja e edukimit sipas **stileve të ndryshme të të nxënit** dhe inkurajimi i eksplorimit të udhëhequr nga kureshtja.

Shembull: Një kënd shkencor ku fëmijët eksperimentojnë lirisht me **magnetë, ujë dhe rërë**, ndihmon në zhvillimin e të nxënit të bazuar në eksplorim dhe hulumtim.

3. Psikologjia kulturore dhe elementet teorike të kurrikulës në zhvillim

Howard Gardner, një psikolog amerikan, argumenton se inteligjenca nuk është një aftësi e vetme, por një kombinim i inteligjencave të shumta që i lejojnë individët të zgjidhin probleme dhe të krijojnë. Çdo inteligjencë funksionon në mënyrë të pavarur, që do të thotë se aftësitë kognitive të një personi nuk mund të vlerësohen vetëm në bazë të aftësive matematikore ose gjuhësore.

Në mënyrë të ngjashme, David Olson prezanton një model kulturor të inteligjencës, duke theksuar se inteligjenca formësohet më shumë nga ndikimet kulturore sesa nga faktorët biologjikë. Sipas këtij këndvështrimi, inteligjenca nuk është universale, por një aftësi që zhvillohet brenda një konteksti kulturor specifik. Kjo ide përputhet me konstruktivizmin radikal, i cili e sheh njohurinë jo si një pasqyrim të realitetit, por si një mënyrë për t'u angazhuar me të.

Ky ndryshim në të kuptuarit sfidon qasjen tradicionale të edukimit, ku njohuria shihet si diçka që duhet të transmetohet. Nëse teoritë psikologjike nuk pretendojnë më të përcaktojnë në mënyrë absolute se si ndodh të nxënit, atëherë edukimi nuk mund të reduktohet në zbatimin e rregullave fikse shkencore për të nxënit.

Kjo çon në një realizim të rëndësishëm:

- Një model edukativ i bazuar në një metodë unike për të gjithë nuk funksionon.
- Edukimi duhet të rikonceptohet si një proces interaktiv dhe në zhvillim, dhe jo thjesht si një transferim i njohurive.

Prandaj, zbatimi i verbër i teorisë psikologjike në edukim, pa marrë parasysh dinamikën reale të klasës/grupit, është një thjeshtëzim naiv. Edhe sikur të kishim një kuptim të plotë të funksionimit të mendjes së një fëmije, kjo nuk do të na jepte automatikisht të gjitha përgjigjet për strukturimin e një edukimi efektiv.

Edukimi nuk është thjesht një proces kognitiv, por një ndërveprim kompleks i marrëdhënieve dhe përvojave.

Edukimi duhet të bazohet në reciprocitet—një marrëdhënie kuptimplotë midis edukatorëve dhe fëmijëve. Edukimi nuk është një proces i njëanshëm; ajo kërkon lidhje dhe angazhim. Nëse kjo marrëdhënie mungon, atëherë:

- Qëllimet e edukatorëve dhe të fëmijëve mbeten të shkëputura nga njëri-tjetri.
- Fëmijët nuk janë në gjendje të bashkë-krijojnë njohuri, një komponent kyç për të nxënit e thelluar (Bruner).
- Të nxënit bëhet një proces pasiv, në vend që të jetë një udhëtim aktiv dhe angazhues.

John Dewey ka theksuar se të nxënit nuk është vetëm përvetësim i njohurive—ai përfshinë vetë-reflektim, ndërveprim shoqëror dhe ndërtimin e kuptimit personal. Për këtë arsye, edukatorët duhet të reflektojnë jo vetëm mbi proceset e të nxënit të fëmijëve, por edhe mbi praktikën e tyre të edukimit.

Për t'u përshtatur me parimet konstruktiviste, edukimi duhet të largohet nga transmetimi i ngurtë i njohurive (p.sh., mësimi i fakteve dhe rregullave sa më shpejt të jetë e mundur) dhe në vend të kësaj të:

- Përfshijë sisteme të ndryshme simbolike (multimedia, muzikë, imazhe, tregime).
- Lejojë fëmijët të ndërtojnë kuptimin përmes ndërveprimit me realitetin dhe jo thjesht përmes memorizimit të informacionit.
- Pranoj se njohuria zhvillohet përmes përvojës dhe interpretimit (Olson, Gardner).

Kuptimi i çdo fakti, ideje ose përvojë varet nga konteksti në të cilin interpretohet.

1. Realiteti nuk është diçka që e zbulojmë; ai është diçka që e ndërtojmë.
2. Fëmijët mësojnë se çfarë është kultura dhe si të mendojnë brenda saj përmes ndërveprimit, jo përmes udhëzimit pasiv.
 - Edukimi tradicional perëndimor shpesh supozon se edukatori është “eksperti i gjithëdijshëm” dhe fëmijët janë fletë të bardha.
 - Në vend të kësaj, fëmijët luajnë një rol aktiv në ndihmën e njëri-tjetrit për të mësuar—të nxëniti është një proces i përbashkët, jo një transmetim i njëanshëm.
3. Aspekti më universal i përvojës njerëzore është “vetja”.
 - Edukatorët duhet të marrin gjithmonë në konsideratë zhvillimin e vetëdijes dhe identitetit të fëmijët.
 - Vetëvlerësimi formohet nga balanca midis asaj që besojmë se mund të bëjmë dhe asaj që kemi frikë se nuk mund ta bëjmë.
4. Të menduarit dhe emocionet janë thellësisht të ndërlidhura.
 - Të nxëniti nuk ka të bëjë vetëm me logjikën dhe arsyetimin—ka të bëjë gjithashtu me imagjinatën, krijimtarinë dhe gjetjen e vendit tonë në botë.
 - Tregimi i historive luan një rol thelbësor në këtë proces, duke ndihmuar fëmijët të krijojnë një identitet personal dhe kulturor.

Tregimi i historive nuk ka të bëjë vetëm me kalimin e njohurive—ai ndihmon fëmijët të:

- Kuptojnë veten dhe kulturën e tyre.
- Gjejnë vendin e tyre në botë.
- Jepin kuptim përvojave të tyre.

Pa një ndjenjë të identitetit, fëmijët e kanë të vështirë të gjejnë kuptim në të nxëniti dhe në jetën e tyre. Një sistem edukativ r efektiv duhet të mbështesë ndërtimin e identitetit, duke siguruar që çdo fëmijë të ndihet i vlerësuar dhe i kuptuar brenda kontekstit të tij kulturor.

Edukimi nuk duhet të jetë thjesht një proces i dhënies së informacionit—ai duhet të krijojë mjedise ku fëmijët mund të ndërtojnë kuptim, të ndërtojnë marrëdhënie dhe të zhvillojnë identitetin e tyre unik. Me qasjet konstruktiviste dhe sistemike, edukatorët mund të krijojnë një përvojë të të nxëniti më gjithëpërfshirëse, më angazhuese dhe më kuptimplote për çdo fëmijë.

Çfarë do të thotë kjo për Edukatorët e Fëmijërisë së Hershme?

- Ofrimi i përvojave të ndryshme të të mësuarit që u përshtaten inteligjencave të ndryshme (p.sh., vizuale, kinestetike, muzikore, gjuhësore) në vend që të mbështeten vetëm te aftësitë akademike tradicionale.
- Inkurajimi i përvojave praktike dhe të lidhura me botën reale, duke u mundësuar fëmijëve të ndërtojnë kuptimin e tyre në vend që thjesht të mësojnë përmendësh informacionin.
- Kuptimi se inteligjenca dhe të mësuarit formohen nga konteksti kulturor dhe integrimi i perspektivave të ndryshme për ta bërë të mësuarit më domethënës dhe të rëndësishëm.
- Largimi nga një model i edukimit universal, duke i angazhuar në mënyrë aktive fëmijët në dialog, bashkë-krijimin e njohurive dhe zhvillimin e ndjenjës së tyre të autonomisë në të mësuarit.
- Integrimi i tregimeve, muzikës dhe lojës krijuese në kurrikulë për të mbështetur zhvillimin si njohës ashtu edhe emocional.
- Njohja e lidhjes së ngushtë midis të mësuarit, vetëvlerësimit, identitetit dhe mirëqenies emocionale dhe krijimi i një kulture klase që nxit vetëbesimin dhe kuriozitetin.

Ideja Kryesore:

Të nxënit duhet të jetë i bazuar në kontekst dhe të pasqyrojë sfondin kulturor dhe interesat personale të fëmijëve. Edukimi nuk ka të bëjë vetëm me transmetimin e njohurive, por edhe me **bashkë-ndërtimin e kuptimit**.

Implikime Praktike & Shembuj:

Edukimi i përshtatshëm nga ana kulturore: Integrimi i elementeve nga përvojat kulturore të fëmijëve në kurrikulë.

Shembull: Nëse fëmijët në një klasë vijnë nga familje që merren me bujqësi, një aktivitet edukativ mbi bimët mund të përfshijë tregime nga familjet e tyre mbi praktikat tradicionale të bujqësisë.

4. Kurrikula e dalë nga konteksti (Kurrikula në zhvillim- kurrikula emergjente)

Kurrikula e dalë nga konteksti bazohet në idenë se fëmijët mësojnë më mirë kur përvojnë edukative përshtatet me interesat, aftësitë, nevojat dhe realitetet e tyre të përditshme. Koncepti i kësaj kurrikule u zhvillua ndërmjet viteve 1970 dhe 1990 si pjesë e diskutimeve pedagogjike mbi mënyrën se si kurrikula duhet të adaptohet ndaj konteksteve të ndryshme shoqërore dhe kulturore. Në dallim nga modelet tradicionale të kurrikulës, të cilat ndjekin një strukturë të paracaktuar, kurrikula e dalë nga konteksti ofron më shumë fleksibilitet dhe është më e ndjeshme ndaj interesave që ndryshojnë vazhdimisht tek fëmijët.

Kjo qasje dinamike përshtatet me:

- Burimet e disponueshme në mjedisin e të nxënit
- Karakteristikat, nevojat dhe interesat e fëmijëve.
- Kontekstin shoqëror dhe kulturor ku zhvillohet të nxënit.

Kurrikula e dalë nga konteksti u jep edukatorëve mundësinë për të rregulluar rrugët edukative bazuar në angazhimin dhe reagimin e fëmijëve. Kjo qasje promovon respekt, ndërgjegjësim dhe vëmendje në edukim. Edukatorët nuk janë vetëm transmetues të njohurive të fiksuara, por veprojnë si udhëzues, lehtësues dhe ndërmjetësues në procesin e të nxënit.

Karakteristikat kryesore të kurrikulës së dalë nga konteksti:

- Të nxënit e udhëhequr nga fëmijët – Aktivitetet dhe projektet lindin nga kureshtja dhe angazhimi natyror i fëmijëve.
- Qasje e hapur dhe e vetëdrejtuar – Procesi i të nxënit zhvillohet organikisht, duke u formësuar nga ndërveprimet dhe zbulimet e fëmijëve.
- Bazuar në lojën spontane – Lojërat janë një element thelbësor i të nxënit.
- Vëzhgim dhe reflektim i vazhdueshëm – Edukatorët dokumentojnë, analizojnë dhe përshtatin përvojat e të nxënit në mënyrë të vazhdueshme.

Kjo kurrikulë shpesh përshkruhet si një „program i përmbysur“, sepse nuk është e planifikuar paraprakisht, por shkruhet gjatë rrugës. Vetëm duke reflektuar mbi procesin, mund të kuptohet se sa është avancuar në të nxënit.

Kurrikula e dalë nga konteksti kërkon një kuptim të thellë të fëmijëve, si individualisht ashtu edhe si grup. E ndikuar nga teoritë dhe filozofitë e psikologëve Jean Piaget, Lev Vygotsky, John Dewey dhe Jerome Bruner, kjo kurrikul ndjek një qasje të përqendruar te fëmija për të krijuar përvoja pëe nxënje kuptimplota dhe tërheqëse, të cilat bazohen në kureshtjen, interesat, aftësitë, cilësitë dhe idetë e fëmijëve. Kjo e bën edukimin një proces më dinamik, ndërveprues dhe të përqendruar tek fëmija.

Çfarë do të thotë kjo për Edukatorët e Fëmijërisë së Hershme?

- Të kushtuarit e vëmendjes së veçantë kuriozitetit dhe angazhimit të fëmijëve, duke përdorur vëzhgimet për të formësuar aktivitetet dhe projektet e të mësuarit.
- Edukatorët të veprojnë si udhëzues që mbështesin eksplorimin, zgjidhjen e problemeve

dhe zbulimin, në vend që të japin përmbajtje të planifikuar paraprakisht.

- Njohja e faktit se loja spontane është thelbësore për zhvillimin njohës dhe social, duke integruar lojën si një mjet kyç të të mësuarit.
- Hartimi i aktiviteteve që u mundësojnë fëmijëve të ndjekin rrugë të ndryshme, të bëjnë zgjedhje dhe të ndërtojnë kuptimin e tyre.
- Përshtatja e përvojave të të mësuarit për të reflektuar realitetet e jetuara të fëmijëve, sfondet sociale dhe kontekstet kulturore.
- Vlerësimi i rregullt i proceseve të të mësuarit të fëmijëve, rregullimi i strategjive dhe bërja e të mësuarit të dukshëm përmes dokumentimit.

Ideja Kryesore: Kurrikula duhet të jetë fleksibile dhe të evoluojë bazuar në interesat dhe ndërveprimet e fëmijëve. Nxënia është më efektive kur përputhet me kureshtjen natyrore dhe gatishmërinë zhvillimore të fëmijëve.

Implikime Praktike & Shembuj:

Planifikimi i bazuar në Vëzhgim: Edukatorët duhet të vëzhgojnë lojën dhe ndërveprimet e fëmijëve për të njohur interesat e fëmijëve dhe për të zhvilluar aktivitete edukative të përshtatshme konform kësaj.

Shembull: Nëse fëmijët tregojnë interes për insektet, edukatori/ja mund të prezantojë libra, shëtitje në natyrë dhe projekte artistike për insektet për të ndërtuar mbi atë kureshtje.

